türkiye'de
çeviri edebiyatı

çevir
kazı,
yanmasın!

Çeviri, şiir çevirisi: Merhaba biçim ve merhaba düşünce!

Teoman Aktürel

Alla'sen söyle nedir aşkın aslı astarı!” W.H. Auden işte böyle soruyor Can Yücel'in ağzından sevdanın ne menem bir şey olduğunu öğrenmek için. “Buncası da olmaz artık! İngiliz ozanı hiç böyle konuşur mu?” demeyin. Konuşur. Sabahattin Eyuboğlu kafanızdan geçeni sezmiş gibi, soruyu dile getiriyor, karşılığını da bir güzel veriyor: “Can Yücel pek mi kendinden yana çekmiş çevirdiği şairleri? Hep bir ağızdan mı konuşturmuş değişik şairleri? Kaldırım, meyhane Türkçesi —ki tadına doyamaz oluşumuzun bir hikmeti vardır elbet bu yıllarda— fazla mı ağır basıyor yer yer? Kalem efendilerinin inadınalık, meleğe karşı çöpçüden, öğretmene karşı öğrenciden, padişaha karşı Keloğlan'dan, kasabın kedisine karşı sokak kedisinden yanalık, sözün biberlisini, küfürün sunturlusunu tutarlık tutamıyor mu kendini bazı şiirlerde? Olabilir, olabilir ama bir başkasını ezecek olan bu aşırılıklar Can Yücel'de uçurtmayı havalandıran rüzgâr oluyor; dili varmıyor insanın bunlara dokunmaya. Neden derseniz Can Yücel en aşırı duygularını en soğukkanlı düzene sokmasını biliyor, düşünce coşkunluluğunu biçimle, biçim düşkünlüğünü cana sesleniş, ciğere gidişle, dil sarkıntılığını kafa olgunluğuyla gideriveriyor. O kadar ki insan sonunda Can Yücel'in biçim ustalığını mı yoksa gönül cömertliğini mi, doğrudan yana doludizgin gidişini mi öveceğini şaşırıyor. Merhaba biçim ve merhaba düşünce!

Can Yücel, kendi şiirini söyler gibi çevirmiş bu **Her Boydan** şiirleri. Cömertçe canını komuş başkalarının söylediklerine. Ha sen söylemişin ha ben der gibi.”

ÇEVİRİ ANLAYIŞI

Sevgili okur, Sabahattin Eyuboğlu “hocam”, Can Yücel de “dostum” olduğu için anmadım yukarıdaki sözleri; belli bir çeviri **anlayışını**, bir uç durumu belirtmek için andım. Nermi Uygur **Dilin Gücü** adlı kitabında, “Dil ve Çeviri” başlıklı yazısında sözünü ettiğim **çeviri anlayışında** daha ileri, daha aşırı gidiyor: “İnsan çevirici bir varlıktır; dil çeviridir diyesim geliyor” diyor. Ama daha önce başka şeyler de söylüyor. Birlikte kulak verelim: “Çeviri üzerinde durup düşünmeyen, dil olayına özgü bellibaşlı niteliklerden bazısını nasıl görür? Dil ile çeviri özel bir ayrılmazlık içindedir. Bence durum açık: dil dediğimiz şeyin kendisi bir bakıma çeviridir.

Nedir çeviri dediğimiz? Bir aktarma, iletme, ulaştırma. Belli bir dil-ortamındaki yapıtları başka bir dil-ortamına taşımaya, götürmeye çeviri deriz genel olarak. Ama aktarma işini yaptığımız dil-ortamlarının ille de ayrı ayrı adlar altında tanınan diller olması gerekmez. Aynı dil içinde de çevirmenin sözünü edebiliriz. Örneğin, Türkçe söylenmiş bir şiiri, yine Türkçede düzyazıyla söylemeye kalkıştığımızda, kimbilir nasıl olur ama, çeviridir gene de yaptığımız. Önümüzdeki bir deniz yolculuğu için gemide ilkin mektupla yer ayırtalım. Sonra da mektuptan vazgeçip telgrafa başvuralım. Sözcüklerimiz pek değişmese de mektup ortamından telgraf ortamına bir çeviri bu bizimkisi. Bir haritayı, diyelim ki İstanbul bölgesindeki bitki yayılışına ilişkin bir haritayı Türkçeyle anlatıyoruz; harita dilinden Türkçeye bir çeviri yapmış, haritaca söyleneni Türkçe söylemiş oluruz. Örnekleri çoğaltmayacağım. Dilden neyi anlarsak anlayalım, çevirinin bir dile-**getirme** süreci olduğu besbelli. Bu sürecin başarısı bir dilde görüneni, **başka** bir dilde göstermektedir. İşte bundan ötürü, çevirdiğimiz şey ile çeviri-yapıtı hiçbir zaman özdeş olamaz. Benzerliklere, hatta (bindebir böyledir ya bu) yer yer aynılıklara karşın, çevrilen ile çevirinin sonucu tıpatıp örtüşmez. Tersine düşünmek çevirinin çeviri olmadığını ileri sürmektir.

Başkalık çevirinin ana özelliği: çeviri sonra-gelendir. İlk-olan, çeviriyi kendisine göre yaptığımız kalkış dilidir. Bu dil çeviriyi belirler, çevirinin doğruluk ayracı bu dildedir. ...Gene de çeviri dilinin çevrilen dilden bağımsız bir kuruluşu, kendine özgü sözcükleri ve kuralları olduğunu gözden yitirmemeli. Çeviri ilk dilin dile getirdiğine yabancı kalmamakla birlikte kendi dil-ortamının gereklerine de uymak zorundadır. Çevirinin anlam ağırlığını dışındaki bir dilde aramak saçmadır; bu ağırlık çeviri dilinin kendisidir. Çevirideki doğruluk, birbirini karşıladığı savıyla ortaya konan dilyapıtları arasındaki değinimdir. Başkalığa dayanan bir değinim, ayrılık içinde bir bağdaşma, tıpatıp olmayan bir uygunluk: İşte çevirinin bellibaşlı çizgileri.

...

Dil çevirisi ne bir fotoğraf makinesinin yaptığını yapar, ne de seslere aracılık eden bir telefon telini andırır. Her verimiyle dile-çevirme süreçlerinin başardığı, çevirinin, bulduğu şeyi çevirice bir işleme uğrattığını belli eder. Çeviri etkenliktir. Verimi: Olandan kalkarak bir yeniden kurma, olanı türlü türlü katkılarla yoğurma, olanı aşmadır. Olanı olduğu gibi değil, varlık düzenini değiştirerek sunar. Ama olanın **kendisini değiştiremez;** olanı dil kılığında başka bir varoluşa geçirir. Bir varlığa yenisini yaratan aracıdır dil. Her varlık durumunu karşılayan dil durumu, bu karşılayışı çeviriciliğine borçludur.

Neyi çeviriyorsa bir **çeviri olarak** onu içinde **taşır** dil. Çevirdiği şey ile ilintisi buna dayanır.

...

Türkçede kuzular **me'liyor.** İtalyancanın kuzularıysa **be** diye seslenir. Dil çevirilerinin gerçeklikle ilintisi her derecedeki ses benzeyişlerini aşan bir ilintidir. Sözler ve söz düzenleri çevirdiklerini dilce yorumlarlar. Yorumsa, yorumlanan şeye bağlı olan, ama ondan ayrı, onun yanında yeni bir gerçeklik olan şeydir.

...

Dilin kendisi bir çeviri olduğuna göre, yine çeviri olan başka bir dile neden çevrilemesin?

Sonra, çok kimsenin su götürmez bir apaçıklık gözüyle baktığı **traduttore traditore** özdeyişinin de korkunç bir şeyi dile getirdiğine bir türlü inanamıyorum. Çevirici eninde sonunda çevirdiğine hainlik edermiş. Değiştirme, her değiştirme hainlikse öyle. Ne var ki dilin kendisi ister istemez değiştirmedir. Genellikle dile getirmeye ille de hainlik denecekse, bir dili öbürüne çeviren, hainlikte, çevirisine konu olan dil-yapıtını ortaya koyandan bir deyime daha az haindir.

Çevirinin gerekli olup olmadığına gelince, genellikle dil ne kertede gerekliyse, dilin dile çevirisi de o kertede gereklidir. Dili dile çevirmenin görevini küçümsemeyi, genellikle dilin insan varoluşundaki önemini küçümsemekten ayrı tutamıyorum ben. Zamanda ne denli geriye uzanırsak uzanalım, iki ya da daha çok dilin karşılaştığı her yerde çeviricilere de rastlıyoruz. Türk hanımlarının, Mısır firavunlarının, Asur ve Babil krallarının sarayında pek saygı görürdü dilmaçlar, çeviriciler.”

Eline, diline sağlık: Bu pek güzel ve çok yararlı denemesinin sonunda şu kesin yargıyı sunuyor bize Nermi Uygur: “... dilden dile çevirinin büyük ölçüde bir beğeni işi, mutlu bir raslantı, tuhaf mı tuhaf bir yıldız barışıklığı olduğundan hiç kuşkum yok.”

→

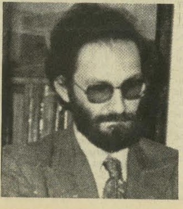

Nermi Uygur:
"Çeviri etkenliktir. Olanı türlü türlü katkılarla yoğurma, olanı aşmadır"

Tahsin Yücel:
"Çeviri işlemi, bir doğal dildeki bildirileri anlamsal ve işlevsel bir eşdeğerlik sağlayarak bir başka doğal dile aktarmadır"

Octavio Paz:
"Her dil bir başka dünya görüşünün yansımasıdır. Aztek şiirlerinde anlatılan güneşle, Mısırlıların taptığı güneşin benzer yanı yoktur"

Ahmet Cemal:
"Çeviriler artık insanlar arasındaki benzerliği ve özdeşliği dil açısından kanıtlamayı değil, ayrımları sergilemeyi amaçlıyor"

ÇEVİRİ İŞLEMİ

Çevirinin nasıl yapılması gerektiğini anlatan küçük bir kitap da yazılmış XVI. yy'da. Etienne Dolet 1540 yılında yayımladığı bu incelemesinde beş kural öneriyormuş:

"1.- Metnin anlamını ve ruhunu tam kavramak;

2.- İki dili de çok iyi bilmek;

3.- Kelimesi kelimesine çeviri yapmaktan kaçınmak;

4.- Zorunlu durumlar bir yana, genellikle az kullanılan kelimelerden, Latinceye özgü söz düzeninden (latinizm) kaçınıp günlük dilde kalmaya çalışmak;

5.- Üslubun ahengine bağlı kalmak " (1).

Etienne Dolet'nin kitapçığından bu yana, günümüze değin "köprülerin altından çok sular aktı" ve çeviribilim/çeviri sanatı kuramı dilbilimle, göstergebilimle beslene beslene daha başka alanlardaki çalışmalarla ilişkiler, alış-verişler dolayısıyla gelişe genişleye varsıllaştı. Çeviribilimden, çeviri sanatından söz açarken bütün bunları göz önünde bulundurmak gerek artık. Çeviri konusunda/alanında araştırmalar, incelemeler çoğalıyor, derinleşiyor, yaygınlaşıyor. Sevindirici bir şey bu. İşte bu incelemelerden birinde, Tahsin Yücel "Çeviri ve Biçem" başlıklı incelemesinde önemli bir soruna parmak basıyor:

"Türkçede en kötü kokulardan biri de 'çeviri kokusu'dur: yerleşmiş kanıya göre, bir çevirinin başarılı sayılabilmesi için ilk koşul 'çeviri kokmaması', yani gerçekte olduğu gibi değil de, olmadığı gibi görünmesi, gerçek niteliğini gizlemesidir. Bu koşulun gerekçesi de, biliyoruz, kapsamını hiçbir zaman kesinlikle belirlemediğimiz, belirleyemediğimiz bir **doğallık** gereksinimidir: çevrilen yapıtın özgün biçiminde **doğal** olup olmadığına bakılmadan, en yaygın sözcüklerden, en beylik deyimlerden, en kalıplaşmış tümcelerden oluşan, **akıcı** bir çeviri istenir. Böylece kimi ünlü çevirmenlerimiz, yaptıkları bütün çevirilerde aynı kalan bir çeviri biçemi oluşturmuşlardır. Çoklarınca bir ustalık, bir üstünlük belirtisidir bu. Ama, söylemek bile fazla, her çevirisinde hep aynı biçemle karşımıza çıkan çevirmenin bu kendi kendine uyarlığı, çoğu kez özgün yapıtla çevirisi arasındaki uyarsızlığının belirtisidir.

...

Çeviri işlemi 'bir doğal dildeki bildirileri anlamsal ve işlevsel bir eşdeğerlik sağlayacak bir başka doğal dile aktarma' biçiminde tanımlanabilir, 'anlamsal ve işlevsel eşdeğerlik' kavramı ise, 'biçem'in de aktarılması zorunlu bir öğe olarak benimsenmesini gerektirir. Bir başka deyişle, kaynak dildeki söylemi erek dilde 'yeniden bulmak', yalnızca anlamı aktarmakla yetinmemek, anlamla birlikte biçemsel özellikleri de dizgesel bir biçimde erek dile yansıtmaktır" (2).

BİLİMSEL ÇEVİRİ-YAZINSAL ÇEVİRİ

Başlıca iki türlü çeviri işlemi var: Bilimsel çeviri, yazınsal çeviri. Yazınsal çeviri de türlere göre değişir. Çeviri anlayışımıza göre dilimize aktardıklarımıza "çeviren", "Türkçesi", "Türkçeleştiren", "Türkçe söyleyen" gibi nitelikler yakıştırıyoruz. "Traduction libre"/özgür çeviri, "traduction littérale"/ sözcüğü sözcüğüne çeviri gibi kavramları dilimize aktardığımız "metinler", "parçalar" için pek kullanmıyoruz. Walter Benjamin **Çevirmenin Görevi** başlıklı yazısında özgür çeviri ve sözcüğü sözcüğüne çeviri üstüne şöyle diyor: "...bir yapıtın çevirisinin sanki çevrildiği dilde yazılmışçasına rahat okunabildiğinin söylenmesi —özellikle çevirinin yapıldığı zamanda böyle bir şeyin söylenmesi—, çeviri için övgülerin en büyüğü değildir. Sözcüğü sözcüğüne çevirinin güvence altına aldığı sadakat kavramı asıl anlam ve önemine, ancak dilin tamamlanmasına ilişkin büyük özlem yapıtta dile gelebildiği takdirde kavuşur. Gerçek çeviri saydamdır; yapıtın aslını saklamaz, onun saçtığı ışığı kesmez. Tersine, salt dilin, sanki kendi ortamıyla güçlenmişçesine, özgün yapıtı çok daha güçlü biçimde aydınlatmasına olanak sağlar. Bu, her şeyden önce sözdiziminin sözcüğü sözcüğüne çevrilmesiyle gerçekleşir; bu yol, çevirmenin ana öğesinin tümce değil, sözcük olduğunu kanıtlar. Çünkü tümce, özgün yapıtın dili önüne dikilen bir duvardır, sözcüğü sözcüğüne çeviri ise sütunlu bir geçittir.

Özgür çeviri ile sözcüğü sözcüğüne çeviriye eskiden bu yana hep birbirine karşıt eğilimler gözüyle bakılmıştır" (3).

Yukarıdaki **ünlü metni** ("texte/text"in Türkçesi olarak kullanageldiğimiz "metin"in neyin nesi, kimin fesi olduğunu bugüne değin anlayamadım bir türlü, kime sordumsa da doyurucu, inandırıcı bir yanıt alamadım. "Doku", "örü", "örgü" gibi bir sözcüğü halk kullanıyor ya da şıp diye anlar kaygısıyla yeğleyemiyoruz belki; geçelim.) Almancadan çeviren Ahmet Cemal, "Teknik ve Yaratıcılık Yönüyle ÇEVİRİ" başlıklı yazısında çeviriyi teknik ve yaratıcılık yönüyle irdeliyor, yazınsal çeviride ana soruyu ortaya atıyor ve yanıtlıyor: "Yazınsal çeviri açısından çeviri eğitimine eğilindiğinde, öncelikli sorulardan biri de şudur: Çevrilen yazar, çevrildiği dilde eritilecek midir? Başka deyişle yazar, tümüyle **çevrildiği dilin malı** mı kılınılacaktır? Yoksa yapılması gereken, yazarı —hiç kuşkusuz çevrildiği dilin dilbilgisi kurallarını yıkmaksızın— olabildiğince anlatımının özellikleriyle getirmek, onun başka bir ortamın ürünü olduğunu algılatmak, Prof. Tahsin Yücel'in deyişiyle, çeviri metninin 'biraz çeviri kokmasından' ürkmemek midir? Bu sorunun yanıtı önemlidir, çünkü eğitim, verilecek yanıta göre yönlendirilecektir. Bu nedenle, işe bu soruyla başlamakta yarar var. Yüzyılımıza değin egemen görüş, dillerin çokluğuna karşılık, tümünün ortak anlam içeriklerine dayandıklarıydı. Bu görüşe göre, gerçi evrensel bir dil yoktu, ama çeşitli diller gerçekte bir bütün oluşturuyordu. Bunun gerçek nedeni, insanların değişik dillerde aynı şeylerden söz etmeleriydi. Bu görüş, büyük ölçüde kökenlerini rönesansla birlikte gelişen evrensel hümanizma anlayışında ve insanların dünyanın neresinde yaşarlarsa yaşasınlar, aynı özü taşıdıkları inancında bulur.

Yeni çağ, bu görüşü ve görünüşü geniş ölçüde değiştirdi. İnsanı konu alan çeşitli bilim dallarının, özellikle insanbilimin (antropolojinin) gelişmesiyle birlikte, insanlar arasında türlü bakımlardan büyük farklılaşmaların bulunduğu düşüncesi de giderek güçlendi. Bu durum, çevirilere ilişkin tutumu da kökten etkiledi. Çeviriler, artık insanlar arasındaki benzerliği ve özdeşliği dil açısından kanıtlamayı değil, ayrımları sergilemeyi amaçladı. Ünlü Meksikalı ozan Octavio Paz, durumu şöyle dile getirir: "Her dil, bir başka dünya görüşünün yansımasıdır. Aztek şiirlerinde anlatılan güneşle, Mısırlıların taptığı güneşin benzer yanı yoktur."

Çevirmenin neleri yapıp yapamayacağı konusunda da kısaca şunları belirtiyor Ahmet Cemal:

"a) Çevirinin işlevi, metni ikinci dilde olabildiğince **aynı düzeyde** yeniden üretmektir. Bu anlamda **daha güzel** çeviri, aslında **yanlış** çeviridir.

b) Çevirmenin yapamayacağı bir başka şey de, yazarın **anlatımını** hiç yitime uğramaksızın yansıtmaktır; bu, çevirmenden beklenemez. Çünkü o anlatım, o dile özgüdür. Çevirmen, amaç dilin olanaklarından yararlanarak en **yaklaşık** sonucu elde edebilir, o kadar.

.....

Ancak, yazınsal çeviri açısından dilbilimin ve çeviribilimin verebildikleri, veremediklerine oranla çok dar sınırlar içinde kalmaktadır ve bunun değişmesi de olanaksızdır. Bu alanlar dil uzmanları yetiştirebilmekte, ama bir Cervantes, bir Goethe, ya da bir Shakespeare çevirmeni yetiştirememektedir. Çünkü, bu noktada işe artık **yaratıcılık** karışmakta ve yazınsal çevirinin başarısını bu öğe yönlendirmektedir. Bu, sürekli uygulamayla yeteneğin birleşmesinden doğan bir öğedir.

Demek ki, yazın alanında çevirmenlik, bir noktadan sonra hiçbir resmi eğitime, akademik bir düzeye bağlı değildir. Öğrenilebilecek ve öğretilebilecek olan, yalnızca teknik yandır." (4).

ŞİİR ÇEVİRİSİ

Şiir çevirisine gelince...

Robert Frost: "**Poetry is what is lost in translation**" (= Şiir çeviride/çevrilince yiten şeydir.) diyor. Bu görüşü, bu düşünceyi paylaşan birçok kişi var. Nedim Gürsel, "Şiir Çevirisinde Yöntem" başlıklı yazısında bu kişilerin en ünlülerinden birinin görüşünü şöyle dile getiriyor: "Şiir çevirisinin olanaksız olduğu görüşü mutlakçı bir anlayıştan kaynaklanmıyor yalnızca. Dilbilimciler de en az şairler kadar, kaynak dilde yaratılan şiirsel metnin tüm belirleyici öğeleriyle başka bir dile aktarılamayacağını söylüyorlar. Örneğin Roman Jacobson şiirin, tanımı gereği çevrilemeyeceğini öne sürüyor. Ünlü dilbilimciye göre, bir metni, şiirsel kılan temel özellik ses benzeşimidir (paronomase). Gizli ya da açık, mutlaka bir ses benzeşimiyle yapılır şiir sanatı. Bu nedenle, şiirsel metni oluşturan belirleyici özellik, sözdizimi alanından çok sesbilimi alanında gerçekleşir. Anlam öbekleri dilin 'gösteren' düzlemiyle örtülmüş, ses benzeşimiyle, bütünleşmiş öğeleridir burada. Şiirde, çevirme eyleminden değil, başka bir bağlama oturtmadan, bir çeşit yer değiştiriminden söz edilebilir ancak. Sorun ilk şiirsel biçimin bir başka şiirsel biçime oturtulması, karşılık aranan dil göstergelerinin çevirilerek değil, amaç dilde yeniden üretilerek değerlendirilmesi sorunudur" (5).

Şiirin çevrilmezliği görüşüne karşıt şu görüşü de Sabahattin Eyüboğlu "Hayyam Bütün Dörtlükler"e yazdığı "Önsöz III"de şöyle belirtiyor: "Paul Valéry, şiiri, çeviride kaybolan şey diye tanımlar. Doğrudur; ama, bir çeşit açıklama ve yorumlama olarak şiir çevirilerinin, büyük şairleri insanlığa mal etmekteki hizmeti de yadsınamaz. Kaldı ki, Valéry'nin biraz tersine, şu da haklı olarak söylenebilir: Şiir, en kötü çevirilerde bile büsbütün yitmeyen şeydir " (6).

Kim ne derse desin, bütün ülkelerde dilden dile çevriliyor şiir. Hem de bol bol. Çevirene yararı olduğu gibi, çevrilen dile yeni olanaklar, yeni tadlar sağlıyor. Bütün bunlar da yadsınamaz gerçekler. Şiir dilden dile aktarılmalı, iletilmeli, ama nasıl?

İlhan Berk, "Çeviride Şiir Dili" başlıklı yazısında bu soruyu şöyle yanıtlıyor:

"Siyavuşgil Villon'a, Valéry'ye giden dili bulmakla da yetinmez; şiirlerin yapısına en yakın yapıyı da bulur. Yalnız dili bulmanın buna yetmeyeceğini bilir. Yalnız yapı mı? Dilin kokusunu, rengini de arar, deyişin buna bağlı olduğuna, ancak böyle yansıtılacağına inanmıştır. Bütün bunların ötesinde de kendi dilini öne sürmez. Buna hakkı olmadığını düşünür. Kendi dilini ancak kendisine saklar. Siyavuşgil'in yazdıklarıyla çevirdiklerini göz önüne getirirsek, bu daha da ortaya çıkar. Örneğin Siyavuşgil, Sabahattin Eyuboğlu gibi La Fontaine'de, Hayyam'da kullandığı dille Mallarmé'yi, Supervielle'i çevirme yoluna sapmaz. Hele hele kendi dilini yine onun gibi etrafa serpmez. Bir dizeyi, bir tümceyi Türkçede en iyi söylemek yerine (Ataç, Eyuboğlu), Siyavuşgil onu olduğu gibi Türkçeye aktarma, sokma, katma yolunu seçer. Bu yolla da yalnız çevirdiği metnin yapısına bağlı kalmakla yetinmemiş, Türkçede de o yapıyı bulmuş olur. O yapı Türkçede yoksa, çevirmen ya onun yokluğunu gösterecek, ya da onu kurma, yapma yollarını arayacaktır. Bunun aktarılan dile kazandırdıkları sonsuzdur elbet. Tersinin aktarılan dile pek bir şey kazandırmayacağı açık olduğu gibi, o dili tekdüzelikten de kurtarmayacaktır" (7).

Her yiğidin kendine göre bir yoğurt yiyişi vardır deyip işin içinden çıkmak kolayımıza gelir, ama ben bu yola sapmayacak, sorunu biraz daha kurcalayacağım. Bakın Yahya Kemal "Hayyam'ın Rubâîlerini Türkçe Söyleyiş'lerle" aktarırken çeviri konusunda görüşünü, anlayışını nasıl getiriyor dile:

"Hayyâm'ı alıp tercüme et derlerse
Öğrenmek içün tâlib isen bir derse
Derdim ki rubâîsini nazmetmelisin
Hayyâm onu türkîde nasıl söylerse"

Görüyorsunuz, Yahya Kemal'in çeviri anlayışıyla İlhan Berk'inki taban tabana karşıt. Elsa Triolet de "Rus Şiiri" seçkisine yazdığı "Çeviri Sanatı" başlıklı önsözde aşağı yukarı Yahya Kemal'in şiir çevirisi anlayışını benimsiyordu. Attila İlhan'ın dediği gibi aynı "kan grubu"ndan olan ozanların çevrileri daha başarılı, daha güzel oluyor belki.

Sözü daha çok uzatmadan, Can Yücel'in çeviri anlayışıyla bağlayalım bugünlük: "Çeviri kadın gibidir, güzeli sadık olmaz, sadığı güzel" diye bir atasözü var. Çoğu atalar gibi, o Rus atası da yanılmış. Çeviri kadın gibidir, doğru. Doğru ama, güzeli sadık olur onun da. Sadığı güzel mi olur ille, bakın, orasını bilemiyorum. Bu köpeksi kuşkum, belki de, o 'güvenilir', o 'sadık' bellenmiş çevirmenlerin harfî, lafzî, anlamı yakalayacağım derken şiirin tınını kaçıragelmiş olmalarından doğuyor. Oysa şiiri şiir eden tınıdır, o gümledi mi, şiir de gümler... Muradımı başka bir kolpoyla anlatmaya çalışayım! Şiir, ('ses' demiyorum, anlamı safdışı kılıyor çünkü) tınılarla zaman içre yaratılmış, patlatılmış bir olaydır. Şairin bütün öznelliğine karşın, şiirin nesnelliği de buradan ileri gelmektedir. Çeviri denen uğraş, söz konusu olayı başka bir dilde yeniden yaratmak, yeniden patlatmaktır. 'Dakiklik' de tam bu bağlamda işte devreye girmektedir. 'Sadakat' demiyorum, dikkat edin!"

Bizde az yapılan işlerden biri. Bir şiirin birkaç ozanca yapılmış çevirilerini bir arada yayımlamak. Çekinilecek, yerinilecek bir yanı olduğunu sanmıyorum bunun.

Gönül kimi severse güzel odur.■

---

(1) Süheylâ BAYRAV, **Filolojinin Oluşumu,** Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1975, s. 44.

(2) Tahsin YÜCEL, **Yazının Sınırları,** Adam, İstanbul, 1982, ss. 86-89.

(3) Walter BENJAMİN/Ahmet CEMAL, **Çevirmenin Görevi,** Yazko Çeviri, sayı: 14, s. 135.

(4) Ahmet CEMAL, **Teknik ve Yaratıcılık Yönüyle ÇEVİRİ,** Günümüzde Kitaplar, sayı: 17, ss. 26-27.

(5) Nedim GÜRSEL, **Yerel Kültürden Evrensele,** Cem Yayınevi, İstanbul, 1985, ss. 55-56.

(6) Hayyam/ Sabahattin EYUBOĞLU, **Bütün Dörtlükler,** Cem Yayınevi, İstanbul, 1984, s. 13.

(7) İlhan BERK, **Çeviride Şiir Dili,** Türk Dili, sayı: 322, s. 73-74.

---

türkiye'de
çeviri edebiyatı
çevir
kazı,
yanmasın!

Mallarme'nin bir şiiri ve üç ayrı çeviri

Brise Marine
(Deniz Meltemi)

La chair est triste, hélas! et j'ai lu tous les livres.
Fuir! lá-bas fuir! Je sens que des oiseaux sont ivres
D'être parmi l'écume inconnue et les cieux!
Rien, ni les vieux jardins reflétés par les yeux
Ne retiendra ce coeur qui dans la mer se trempe
O nuits! ni la clarté déserte de ma lampe
Sur le vide papier que la blancheur défend
Et ni la jeune femme allaitant son enfant.
Je partirai! Steamer, balançant ta mâture,
Lève l'ancre pour une exotique nature!
Un Ennui, désolé per les cruels espoirs,
Croit encore á l'adieu suprême des mouchoirs
Et, peut-être, les mâts, invitant les orages
Sont-ils de ceux qu'un vent penche sur les naufrages
Perdus, sans mâts, sans mâts, ni fertiles îlots...
Mais, ô mon coeur, entends le chant des matelots!

Deniz Meltemi

Ten bitirdi hazlarını, tükendi kitap;
Kaçsam, kaçsam uzaklara... Üstümde mehtap;
Sanıyorum en güzeli mestoluşların
Gökle engin arasında uçan kuşların.
Kim tutacak denizlere bağlı bu gönlü?
Ne gözlere gülümseyen bahçemin gülü,
Ne sütbeyaz kâğıtlara aksi lambanın
Ne dizinde yavrusunu emziren kadın.
Gideceğim, güzel gemi haydi demir al,
O ellere yelken aç ki sanılır masal...
Bir üzüntü, küskün ama umutlarına
İnanıyor mendillerin elvedâına.
Belki deli rüzgârlara uyan direkler
Karayelde bir kazaya baş eğecekler
Ve görünmez olacaklar... Denizler derin
Gönül, dinle türküsünü gemicilerin...

Çeviren: Kemalettin Kamu

Deniz Meltemi

Bütün hazları tattım, kitapları okudum,
Ah, kandırmadı; kaçmak, kurtulmak istiyorum.
Bir başka köpükle gök arasındaki kuşlar
Orada şimdi kimbilir ne kadar sarhoşlar!
Deniz çekiyor, deniz, kim tutabilir beni;
Gözlerde aksi yanan o eski bahçeler mi?
Geceler! mahzun ışığı mı yoksa lambamın,
Beyaz kâğıda vurur, korkar dokunamazsın;
Ne o, ne de çocuğuna meme veren taze;
Gideceğim, ey gemi, bilinmedik ellere.
Demir al sallayarak direklerini. Sızlar
Yürek ümitle, ama sonra her şeyi anlar.
Belki de fırtınaları çağıran direkler,
Şu anda, rüzgârla gelecek ölümü bekler.
O zaman ne yelken, ne ümit... ama sen yine
Kalbim, gemicilerin şarkılarını dinle.

Çeviren: Orhan Veli

Deniz Meltemi

Hayır yok tenden artık, hatmedildi kitaplar.
Ah! Bi kaçsam! bilirim, o mest kuşlara diyar,
Bir akl'almaz köpükle göklerin arasında.
Bir şey tutamaz gayrı, gözlerin aynasında
Yanan bahçeler bile, bu deniz kokan gönlü;
Tutamaz ne geceler, ne duran o hüzünlü
Boş kâğıtlar üstüne iğilmiş kandil öyle;
Tutamaz o çocuğunu emziren taze bile,
Gidiyoruz! Kalk, gemi! Yalpanı vur şöyle bir,
Ve sonra al bir günâ âleme doğru demir!
Ümitten onca çekmiş sıkıntı şimdi, dersin,
Hayır duasına mı kanmakta mendillerin?
Belki de bu direkler, fırtınalara davet,
Nâçar bir gün yığılır güverteye... Ne imdat,
Ne görünürde ada ve ne kürek ne yelken;
Ama sen geçme gine gemici türküsünden!

Türkçe söyleyen: Can Yücel

türkiye'de
çeviri edebiyatı

çevir
kazı,
yanmasın!

Yalnız oyunu değil, toplumları da çeviriyorsunuz

Sevgi Sanlı

Tarsuslu Ermiş Paul, yeni bir din yaymanın heyecanı ile Efes'ten Kıbrıs'a, Rodos'tan Selanik'e koşup dururken sayısız konuşmalar yaptı. Kimi yerde taşlandı, kimi yerde yuhalandı, kimi yerde alkışlandı. Korint kentinde halka seslenirken, Tanrı'nın çeşitli kullarına bağışladığı çeşitli armağanları şöyle sıralamıştı: "Kutsal Ruh birine akıl, birine bilgi, birine inanç, birine iyileştirme özelliği, birine gaipten haber verme, birine mucizeler yaratma gücü, bir başkasına da yabancı diller öğrenme, bir dilden başka bir dile çeviri yapma yeteneğini verdi."

Sanırım, Tarsuslu Paul'den beri çeviriye de, çevirmene de bu kadar yüce bir yer tanıyan çıkmamıştır. Gene de çevirmenin işine kutsal bir görev yüklenmenin titizliği ile sarılması gerekir. Yalnız anadillerini öğrenenlere "gaipten" sesler getireceksiniz. İyileştirme gücünüz olmasa da, size teslim edilen güzel, sağlıklı bir yabancının elinizde can vermemesi için canınızı dişinize takacaksınız. "Çeviri kadın gibi hem güzel, hem sadık olamaz" diyen Rus atasözü sizi baştan çıkarmaya da kalksa, hem güzel, hem sadık çeviri yapmanın mucize yaratmaktan pek farklı olmadığını da bilseniz, bu hedefe bir adım daha yaklaşabilmek için durmadan, usanmadan çalışacaksınız.

"Ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm" dizesi, tiyatro çevirmenlerine ışık tutabilir. Çevirdiğimiz, "kelimeler, kelimeler, kelimeler", ete kemiğe bürünüp, örneğin Hamlet diye görünecektir. Sözcükleri bir kitap sayfasında görmek başka, sahnede boy gösteren bir oyuncunun ağzından işitmek gene başka. Oyuncunun ağzından bir tek kez çıkan sözün hem söyleyeni, hem dinleyeni fazla zorlamaması gerekir. Çeviri kokan, çetrefil sözler romanda da, öyküde de tedirgin edicidir ama tiyatroda oyuncu ile seyirci arasındaki bağı koparır, bütünleşmeyi bozar, candan cana geçen sıcaklığı yok eder.

ÖZEL BİR İŞ

Oyun çevirmek çok özel bir iş. Bir cümlenin bölünmesi, öznenin, yüklemin yer değiştirmesi bile, dramatik etkide büyük rol oynar. Oyun çevirisinde en önemli öğe, her kişiyi kendi eğitim düzeyine, sınıfına, yaşına göre konuşturmaktır bana kalırsa. Tüy değiştiren kuş güzel ötmez, derler. Gelgelelim Türkçedeki dil devrimi, çevirmenler açısından da bazı olanaklar sağladı. Aleksandr Ostrovski'den çevirdiğim "Utanmazın Defteri" adlı oyunda geri kafalı, tutucu Krutitski, daha sade, daha yalın bir Rusçaya çevirmesi için yazılarını genç Glumov'a verir. Krutitski'yi ağdalı bir Osmanlıca ile, Glumov'u ise öztürkçe konuşturmak, aradaki ayırımı belirtmek bakımından yararlı oldu. Oyunun "The Diary of a Scoundrel" adlı İngilizce çevirisinde aradaki fark yeterince belirtilememişti. "My Fair Lady" ve onun dayandığı "Pygmalion"daki Profesör Higgins ile "Rita"daki öğretim görevlisi Frank'i niçin çok farklı dillerle konuşturduğumu, çiçekçi kız Eliza ile berber kalfası Rita arasındaki şive farklarını uzun uzun anlatmıştım başkayazılarda. Dil özellikleri üstüne kurulmuş oyunlar bunlar. Yalnız oyunu değil, toplumları da çeviriyorsunuz. Bir başka toplumda anlaşılır olan bir espriyi büsbütün değiştirmek, kendi seyircimize göre yeniden yazmak kaçınılmaz oluyor.

Yeni çeviriye başlayan gençler, "Ne yapalım?" diye sorarlar bazen. Çevireceğiniz metni avucunuzun içi gibi bilin derim. Çeviriye başlamadan önce oyunda bilmediğiniz bir tek sözcük, bir tek deyim kalmasın. Çevireceğiniz yazarı bütün incelikleriyle tanımaya çalışın. Başka yapıtları üstüne de bilginiz olsun. Yolda, sokakta, otobüste, dolmuşta, vapurda konuşulanlara kulak kabartın. Her kişinin konumuna uygun kıvrak diyalog parçaları yakalayabilirsiniz. Bol bol Yunus Emre, Kaygusuz Abdal, Karacaoğlan okuyun. Türkçeyi en güzel, en duru biçimlerde dile getiren halk ozanlarını. İki-üç yabancı dili iyi bildiklerini ama Türkçeyi pek kıvıramadıklarını övünerek söyleyen kişiler, çeviri yapmaya özenirler ara sıra. Anadillerini iyi bilmeyenlerin iyi çeviri yapabileceklerine inanmıyorum.

GÖNÜL BORCU, SAYGI BORCU

Şimdi gelelim işin tuzuna biberine. Kendinizi tiyatroya adayacaksanız, sahne tozu yutacaksınız. Çevirmen oyunculardan, yönetmenlerden çok şey öğrenebilir. Tiyatrocularla işbirliği yapmak, provaları izlemek, yazara ya da çevirmene sayısız yararlar sağlar. Her oyun için uzun uzun araştırma, inceleme olanağı bulamayan yönetmenlerle oyuncuların da bizlerden öğrenecekleri vardır. Yaptığım bütün çevirilerde bu işbirliğinden yararlandığım için kendimi çok talihli sayıyorum. Gene de çevirilerimi oyuncuların insafına terk etmek her zaman kolay olmamıştır. Birçok oyuncu kendisine teslim edilen metne saygı gösterir. Ama çeviriyi oynayacak yerde çeviriyle oynamak hevesine kapılanlar da eksik değildir. Tabii, hiçbir çevirmen kendisine danışılarak yapılan bazı gerekli değişikliklerden yüksünmez. Ama oyuncunun bin bir özenle hazırlanmış bir metin üstünde istediği gibi kalem oynatması, başınıza gelebilecek en ağır meslek kazalarındandır. Zamanında yetişip ağırlığınızı koymazsanız, bin bir özenle dizdiğiniz sözcükleri tanıyamazsınız.

Gelin, şunu da kabul edelim. Kabahat yalnız tiyatrocularda değil. Gerçi, günlük yaşamlarında kullandıkları iki bin sözcüğün dışına çıkmayı yadırgadıkları için size kafa tutanlar var. Bazı oyuncular da içe itilmiş yazarlık isteklerini bu yolla doyurmaya çalışıyorlar. Ama çoğu zaman öyle savruk, öyle baştan savma, konuşma dilinden öylesine uzak çevirilerle boğuşmak zorunda kalıyorlar ki, böyle bir metin üstünde değil kalem, at bile oynatılır diye düşünüyor adamlar. Gelin haksız çıkaralım onları.

Oyun çevirmeninin yazara da, oyuncuya da gönül borcu var, saygı borcu var. Her şeyden önce yaptığı işe gönül borcu var, saygı borcu var. Tarsuslu Paul'ün çevirmene verdiği yüce yer yüreklendirsin bizi. Çeviriye kutsal bir görev yüklenmenin titizliği ile sarılalım.

Her çevirmenin gönlünde bir Shakespeare yatar. Bazı oyunlarından örnekler sunmak istiyorum sizlere. Değişik çevirmenlerin, aynı metin üstündeki değişik yorumlarını karşılaştırmak ilginç olmaz mı? ■

Aynı metinler üstüne değişik yorumlar

SHAKESPEARE-MACBETH

Perde V, Sahne V

Yarın, yarından sonra bir yarın, bir yarın daha
Sürüp gidiyor günden güne küçük adımlarla,
Geçmiş günlerimizse nice sersemlere ışık tutmuş, ölüm yolunda
Toz toprak olmazdan önce.
Sön cılız kandil, sön! Hayat dediğin ne ki.
Yürüyen bir gölge, bir zavallı kukla bu sahnede.
Bir saat boy gösterip boyun kırıp gidecek!
Bir daha da duyulmayacak artık sesi.
Bir aptalın anlattığı bir masal bu.
Kuru gürültüler, deli saçmalarıyla dolu.

(Çeviren: Sabahattin Eyuboğlu/1962)

Yarın, gene yarın, gene yarın,
Sürünür böyle günden güne
Ağır aksak, adım adım
Son hecesine dek sicillenmiş zamanın.
Ya dün, dünlerimiz, yolunu aydınlatmış
Ölüme giden budalaların.

Sön, sön cılız kandil!
Hayat denilen o titrek gölge,
O acemi oyuncu sendeler, tekler
Saatini doldurur sahnede.
Bir daha da duyan olmaz adını.
Masaldır, masal, bir kaçığın anlattığı,
Şamatacı, öfke dolu.
Hiçbir anlama gelmez!

(Çeviren: Sevgi Sanlı 1980)

Aynı metinler üstüne değişik yorumlar

SHAKESPEARE-HAMLET

Perde 1 Sahne IV

Bizi melekler, Tanrı habercileri korusun! İster temiz bir ruh ol, ister lanetlenmiş bir hortlak, beraberinde ister cennetin tatlı havasını getir, ister cehennemin kavurucu rüzgârlarını, niyetin ister hayır olsun, ister şer, öyle şüphe uyandıran bir heyetten geliyorsun ki, sana hitap edeceğim. Sana Hamlet diyeceğim, hükümdarım, baba, şahane Danimarkalı.

(Çeviren: Orhan Burian/1931)

Melekler, peygamberler, koruyun bizi!
İster kutsal bir varlık ol, ister şeytan,
İster cennet yelleriyle gel ister cehennem alevleriyle
İster iyiliğin belirtisi ol ister kötülüğün
Öyle garip bir geliş ki bu gelişin senin,
Konuşacağım seninle, adını söyleyeceğim sana.
Hamlet, kralım, babam, büyük Danimarkalı.

(Çeviren: Sabahattin Eyuboğlu/1974)

Melekler, Tanrının elçileri korusun bizi!
İster sağlıklı bir ruh ol, ister lânetli bir hortlak,
İster cennetten bir soluk getir, ister cehennemin kükreyen yelini,
Niyetin iyi olmuş, kötü olmuş bence bir.
Öyle şaşırtıcı bir biçime bürünmüşsün ki,
Konuşacağım seninle.
Hamlet, diye sesleneceğim.
Kralım, babam, ulu Danimarkalı.

(Çeviren: Sevgi Sanlı/1986)

türkiye'de
çeviri edebiyatı
çevir
kazı,
yanma-
sın!

Çeviri sorunları

Türkçenin çeviride tam değerlendirilemeyen bir özelliği: İkilemeler

Fatma Akerson

Bir dilin gelişmesi, yalnızca o dile yeni sözcükler kazandırmakla olmaz. Sözdizimi özelliklerinin, deyiş olanaklarının değerlendirilmesi, bunların bilincine varılması, bu alanlardaki gizil güçlerin açığa çıkarılması gerekir. Tüm bu gereklilikler, anadilinde yazan biri için olduğu kadar, çevirmen için de geçerlidir.

Türkçede bazı sözcükleri çift söyleyerek anlamı pekiştirme eğilimi vardır; "yavaş yavaş", "güzel güzel", "sürüm sürüm sürünmek" gibi. Bazen de sıfatların ilk heceleri yinelenerek anlam yoğunlaştırılır: "Yemyeşil, kapkara, taptaze..." Bu olguya Türkçe dilbilgisinde "ikileme" adı verilir.

Vecihe Hatiboğlu, Türkçedeki ikilemeler üstüne birçok çalışma yapmıştır. Türkçenin Sözdizimi adlı yapıtında da bu olguya geniş yer vermiş, ikilemeleri sözcük türlerine, görevlerine, sesbilimsel, biçimsel ve anlamsal yapılarına göre sınıflandırmıştır. İkileme özelliğinin Türkçenin anlatım mantığı açısından taşıdığı değeri belirten yazar, çeviri olgusu karşısında bu yapıların uğradığı gerilemeye dikkati çekmiştir. Hatiboğlu, ikilemeyi şöyle anlatır: "İkileme, Türkçenin, bilinenden çok daha önemli bir özelliğidir. İkileme, ünlü uyumları, ünsüz benzeşmeleri gibi Türkçenin kuralları arasında yer almalıdır. Türkçe, ikileme konusu ele alınmadan yapı bakımından aydınlatılamaz. Türkçede, ikileme o kadar yaygın, örnekleri o kadar çoktur ki, başka dillere bakarak, olayın ayrıca ele alınmasından, inceden inceye bütün örnekleriyle saptanmasından vazgeçilemez. Çünkü ikileme olayı, yapı bakımından, Türkçenin temellerine kadar inen bir özelliktir. Türkçenin yapısı, başlı başına ele alınınca, ikileme olayının önemi ortaya çıkar. İkileme, Türkçenin zenginliğidir ve Türkçenin yaratma gücüdür. Türk düşüncesindeki anlam bolluğunu, kavram inceliğini karşılamak üzere sözcük kurar gibi, türlü yönlerden birbiriyle ilgili iki sözcük yan yana getirilir ve yeni bir anlatım yolu yaratılır.

İkileme, Türkçenin yüzyıllar boyunca, evre evre ilgili bulunduğu Sanskritçe, Farsça, Arapça, Fransızca gibi dillerde az kullanılan bir özelliktir. Bu bakımdan dilimizde yabancı dillerin etkisi arttıkça, ikilemenin kullanılış alanı daralmış ve ikileme daha çok halk dilinde geçerli sayılmıştır."

Yabancı dillerin en etkin olduğu alanlardan biri de, kuşkusuz çeviridir. Çeviri metinlerde ikileme olgusuna pek az rastlanır. Bunun en belirgin nedeni de, Hatiboğlu'nun belirttiği gibi, Türkçeye aktarılan metinlerin çıkış dillerinde (Hint-Avrupa kökenli diller) bu olgunun varolmayışıdır. Türkçeye çeviri, büyük bir çoğunlukla Hint-Avrupa kökenli Batı Avrupa dillerinden yapılmaktadır. Bu yazıda çeviri sözcüğü genel bir kavram olarak değil, bu olgunun dar kapsamında (yani Batı Avrupa dillerinden Türkçeye) geçerli bir kavram olarak kullanılacaktır.

Türkiye'de basılan kitapların, televizyonda gösterilen dizilerin büyük çapta çeviriye dayanması, gerçekten yazı dilinde ve belki konuşma dilinde de ikileme kullanımının gerilemesine yol açmaktadır ya da zamanla açabilir. Oysa, Hatiboğlu'nun da belirttiği gibi, Türkçenin benliğini koruması açısından ikileme mantığı çok önemlidir. Türkçeleşme, yalnızca Öztürkçe dediğimiz sözcüklerin daha çok kullanılması demek değildir; Türkçe sözdiziminin korunması, daha doğrusu, Türkçeye özgü sözdiziminin bilincine varılmasıdır. Anlatım ve deyiş özellikleri de anlamsal sözdizimi kapsamı içinde düşünülmelidir. Çeviri metinlerdeyse, çıkış dilinin sözdizimine (olanak ölçüsünde) ve deyiş özelliklerine uymak çevirmene işinde kolaylık ve hız sağladığı gibi, aktarımın doğruluğunu denetleme açısından da güvenilir bir ölçü oluşturur. Ne var ki, bu doğrulanma payının ceremesini çoğunlukla Türkçe çeker. Türkçeye özgü deyiş ve anlatım olanakları zaman zaman yitirilir. Ama salt Türkçenin özelliklerinden yola çıkmak da, çeviri açısından olanaksızdır, bu kez de asıl metinden uzaklaşılır. İkisi arası bir yol bulmak, çevirmenin ustalığına kalmıştır. Kuşkusuz, çevirmene, Türkçe üstüne yapılmış araştırmalar yardımcı olabilir. **(Çağdaş Eleştiri** dergisi, Ağustos 1982).

Çevirmen ve eleştirmen sorumluluğu açısından çeviri

Nilüfer Kuruyazıcı

Nasıl çevirmen çalışmasının ilk aşamasında çevireceği metnin okuru ise, eleştirmen de ilk aşamada çeviri-metnin okurudur. Metni her şeyden önce anadil kullanımı ile mantık yanlışları açısından değerlendirecektir. Mantık yanlışları çeviriden kaynaklanabileceği gibi, çoğu zaman özgün metnin kendinden de kaynaklanabilir, bu da ancak ikinci aşamada, karşılaştırmadan sonra aydınlanacaktır. Dilin okunabilir olması ise, gerek yazınsal, gerek bilimsel metinlerde ilk koşuldur. Burada söz konusu olan, metnin içeriğinin zorluğundan değil, kullanılan dilin iyiliğinden/kötülüğünden kaynaklanan bir "okunabilir olma"dır. Bunu beklemek de her okurun/eleştirmenin en doğal hakkıdır.

Bu ilk aşamada yalnızca bir okur olan eleştirmen, karşılaştırma işlemine geçtiği anda hem dilbilimci, hem de yorumcu işlevini üstlenir. Dilbilimcidir, çünkü her iki somut metinden yola çıkarak dil çiftleri arasında dilbilgisi düzeyinde bir karşılaştırma yapmak zorundadır. Çıkacak sonuç, metnin dilbilgisi düzeyinde doğru anlaşılarak anlamsal bildirisinin doğru aktarılıp aktarılmadığını gösterecek, çevirinin, "anlamın doğru aktarılması" koşulunu ne derece yerine getirdiğini saptayacaktır. Metnin dilbilgisel yapısı çevirmene tercih hakkı tanımadığı gibi, eleştirmene de tanımayacaktır. Çünkü bu yapı, özgün metinle sıkı sıkıya belirlenmiştir. Çevirmen, gerçi metnin dilbilgisel yapısını kendi dilinin yapısına uyarlayacaktır, ama onu çözümlerken yapacağı yanlışlar (bu düzeyde "anlam kaydırması" değil, "yanlış" söz konusudur) anlamı değiştiriyorsa, eleştirmen/okur hoşgörülü olamaz. Onun bu noktadaki katı tutumu, hem kendisinin, hem de çevirmenin yazara ve yapıta duymaları gereken saygıdan kaynaklanmaktadır.

Yazınsal metinlerde ise eleştirmen, yalnızca bir dilbilimci olarak değil, aynı zamanda da bir yorumcu olarak metne yaklaşacaktır. Bu tür çevirilerde, sözcüklerin aynı anlamı içeren birkaç karşılığı arasından bir tanesi seçilirken, eldeki metnin biçem'inin belirleyici öğe olması gerektir. Buna göre eleştiride araştırılacak olan da çevirmenin seçimlerinin doğruluğu/yanlışlığı değil, metnin anlamına ve biçemine uygunluk derecesidir. İşte burada saptanacak uyuşmazlıklar "anlam kaydırma" olarak nitelenebilir. Bu tür kaydırmalar, biçemden çok biçime bağımlı olan şiirlerin çevirilerinde daha ağır basacaktır. Yani karşılaştırmanın bu basamağında, yazınsal metinleri de kendi içlerinde ayrımlaştırmak gerekir. Eğer özellikle şiirsel bir dille yazılmamışsa bir roman ya da tiyatro yapıtının çevirisiyle bir şiirin çevirisinde anlam kaydırmaları açısından azlık/çokluk farkı olacaktır.

Tüm karşılaştırmaların bir dökümünü yaptıktan sonra eleştirmenin görevi bir sonuca varmaktır. Onun varacağı sonucu, bu noktaya dek geçtiği aşamaların çeşitli basamakları belirleyecektir. "Eleştirinin bir dilbilgisi yanlışları listesi olmaktan kurtulması için çevirinin belli bir düzeyin üstünde olması gerekir." Eleştirmen, ağır basan noktaları sergilemek zorunda olduğundan, eleştiri yazısının biçimini ve niteliğini çeviri-metin belirler. Eleştiri sonucu olumluysa, olumlu yönlerin sırayla sergilenmesi, yok eğer olumsuzsa, olumsuz bulu-

Çeviri yöntemi ü düşünceleriyle F.

Turgay Kurultay

Yazısında çeviriyle ilgili birçok soruya yönelen Schleiermacher önce "çeviri" sözcüğü üzerinde durur. Bir kavram belirlemesi yaparak burada var olan çok anlamlılığı aşmaya çalışır. Schleiermacher'e göre "çeviri" sayılmaması gereken öğeler de kavramın içinde görülmekte ve burdan doğan karmaşa sözcüğün titiz bir kullanımına engel oluşturmaktadır. "Çeviri" kavramını belirlemek için yapacağı iş, yabancı öğeleri ayıklayarak katıksız çeviriye ulaşmaktır. Elemenin ilk aşamasında çevirinin etkinlik alanını ikinci aşamasında ise izleyeceği yolu belirlemeye çalışır. İlk aşa-

nan noktaların birer birer sayılması, çeviri eleştirisinin tutarlılığı açısından gereklidir. Yoksa, vardığı sonucu kanıtlayacak belgeleri gösteremeyen bir eleştiriye güven duyulmayacaktır. Çeviriyi, iyi yanlarını belgelemeden öven eleştiri, çevirmence ciddi kabul edilmemeli, eksik ve olumsuz yanlarını ortaya koyarak yeren eleştiri de "kişisel saldırı" olmakla suçlanmamalıdır. Yazko Çeviri'nin Kasım-Aralık 1983 sayısında basılan bir çeviri eleştirimin sonunda (dergi yönetimince hiçbir gerekçe gösterilmeden ve bana danışılmadan çıkarılan sonuç bölümünde) belirttiğim gibi, "Bilimsel çeviri eleştirilerinin çevirmene yol gösterebildikleri, gözünden kaçan noktalara bundan böyle dikkat etmesini sağlayabildikleri sürece anlamı olacağı kanısındayım. Çeviri eleştirilerinin çoğalmasının belki bir başka yararı da, bu konuda sorumsuzca davranan, örneğin bir ikinci dildeki çevirisinden (metnin kendisiyle karşılaştırmadan) Türkçe'ye aktarılmış yazın yapıtlarını, hiçbir denetimden geçirmeden basan yayınevlerini uyarmak olabilir."

Çevirilere ve çevirmene arka çıkmak bugün Türkiye'de okur ve eleştirmen olarak aydınların desteklenmesi gereken bir konu. Ama eleştirinin, genelde Batı'daki örnekleri düzeyine getirilmesi için çaba harcanan bir ortamda, çevirmenlerin de çevirilerine yöneltilen eleştirileri kişisel saldırı olarak nitelememeleri gerekir.

(Çağdaş Eleştiri dergisi, Ocak 1984)

---

zerine
Schleiermacher

mada etkinlik alanı açısından diller arasında iki tür aktarım görecek ve bunları çevirmenlik ve dilmaçlık olarak adlandıracaktır.

Bu iki sözcüğü ilk getiren Schleiermacher değildir. Onun ilkliği sözcüklerin kullanımını değiştirmesinden gelir. Süregelen kullanımda çevirmenlik yazılı, dilmaçlık ise sözlü aktarım olarak belirlenmiştir (bugün bizde mütercimlik (çevirmenlik) ve tercümanlık (dilmaçlık) sözcüklerinin kullanımı gibi), Schleiermacher buna karşı çıkar. Ona göre çevirmenlik bilimsel ve sanatsal metinlerin, dilmaçlık'da iş yaşamından metinlerin aktarılmasıdır. Birinciye yazılı, ikinciye sözlü aktarım olarak bakan genel kanıyı ise, birincilerin genellikle yazılı ikincilerin genellikle sözlü gerçekleşmesinin ve buna yatkınlıklarının sonucunda varılmış yetersiz bir genelleme olarak niteler. Bu genelleme yetersizdir, çünkü bilimsel ve sanatsal metinlerin aktarımının sözlü, iş yaşamından metinlerin aktarımının yazılı gerçekleştiği durumlar yok değildir.

Schleiermacher dilmaçlık ve çevirmenlik alanları belirlerken aslında metin türleri belirlemektedir. Aktarımın, etkinlik alanında çevirmenlik ve dilmaçlığa bölünmesi, iki etkinlik alanında iki ayrı metin türünün varlığına dayanmaktadır: Bilim ve sanattaki metinlerle iş yaşamındaki metinler. Schleiermacher bu iki metin türünün adlarını koymakla yetinmez ve özde bir ayrıma girerek herbirinin içerdiği özellikleri belirleyecek bir ölçüt bulmaya çalışır.

İş yaşamında söz konunun egemenliğindedir, bilim ve sanatta ise söz konuda tümüyle belirlenmiş değildir, hatta burada egemen olan sözdür. Konunun (ya da nesnenin) söze egemen olduğu yerde söz için belirlenmişlik vardır, çünkü önünde kendisinden önce verilmiş bir konu durmaktadır. Sözü kim söylerse söylesin konu bir ve tektir. Burada söylenen söz teki yansıtır, bu nedenle tek anlamlıdır. Buna karşılık sözün konuya egemen olması, konunun önceden verilmiş olmadığını, sözle birlikte yaratıldığını anlatmaktadır. Dolayısıyla konu sözü söyleyen kişiye göre değişecek, tek değil çok olacaktır. Bu ilişki sözün de çokanlamlılığınagötürür.Schleiermacher'de sorunun, söz söyleyen kişiyle konu arasındaki ilişkide yattığını görüyoruz: "Yazıda yazarın kendisi ne kadar az öne çıkar, ne kadar çok yalnızca nesnesini yakalayan bir organ olarak işlerse ve zamanın ve mekânın düzenine ayak uydurursa, aktarımlarda da o kadar çok dilmaçlık gündeme gelir." Örneğin bir gazete haberinin ya da sıradan bir gezi yazısının çeviricisi dilmaçlar sınıfına girer. "Buna karşılık yazarın kendine özgü görüş ve bağlayış tarzı yazının gidişine ne kadar çok egemen olmuş, özgürce seçilmiş ya da izlenimlerle edinilmiş bir düzene ne kadar çok ayak uydurmuşsa, yaptığı işte o kadar çok sanatın daha yüksekteki alanına doğru kayar." Yazar için, birinci tür metinde edilgen, ikinci tür metinde etkendir diyebiliriz. Çünkü ilkinde düzeni koyan değil yalnızca yansıtandır, ikincide ise yaratır, en azından dönüştürür. **("Dün ve Bugün Çeviri"**nin 1. kitabından)

---

türkiye'de
çeviri edebiyatı
çevir
kazı,
yanmasın!

Yabancı dil ve kültür

Sabahattin Eyuboğlu

Yabancı dil bilgisi ile kültür arasındaki ilişki sanıldığından çok daha karışık bir sorundur. Gerçi herkes kültüre ulaşabilmek için ana dilinden başka bir dil öğrenmenin zorunlu olduğunu tartışmadan kabul etmekte ve halk arasında bir ikinci dil bilmeyenlere kolay kolay aydın denmemektedir. Ama bu zorunluluk serbestçe anlaşılmış olmaktan çok kendini evrensel bir moda olarak zorla kabul ettirmiş gibidir. O kadar ki yabancı dilin kültür bakımından gereklilik ve kapsamı üzerinde düşünmeye vakit bulamamış gibiyiz. Genellikle yabancı dil, bize zengin kütüphanelerin kapısını açan anahtar, bilgilerimizi çoğaltmak, ihtisasımızı genişletmek için başvurulan bir araç, bir kültür tercümanı sayılır. Yabancı dilleri matematik ve fizik bilimleri gibi kültürel değerler için değil, onlar kanalıyla edineceğimiz bilgileri gözeterek öğrenir ve öğretiriz. Bu bakımdan çok yanlış olarak yabancı dil bilgisinin bize verdiği okumak, dinlemek veya konuşmak imkânı ölçüsünde değerlendiririz. Eğer yabancı dil bir bilgi aracından başka bir şey olmasaydı derhal okullarımızdan Fransızca, İngilizce ve Almanca öğrenimini kaldırmak gerekirdi. Çünkü liselerimizden çıkanlar arasında kitap okuyacak kadar yabancı dil bilenler o kadar azdır ki sarfedilen çaba ve karşılığında alınan sonuç bu bakımdan hiç gibidir. Yalnız bizde değil hemen bütün Avrupa memleketlerinde durum aşağı yukarı aynıdır. On yıl Latince okuduktan sonra herhangi bir Latince metni zahmetsizce okuyabilen Fransız öğrenciler parmakla gösterilecek kadar azdır. En yeni usullerle dil öğreten İngiliz okullarından çıkan öğrenciler Fransızca bir kitabı zahmetsizce okuyabilmek şöyle dursun kendi diline girmiş olan Fransızca kelimeleri bile yadırgamaktadırlar. Hatta bir zamanlar Fransa'da yabancı dil öğrenimi aleyhine şiddetli bir propaganda bile başlamıştı. Bu harekete katılan Gustave Le Bon "Okullarımızda cinayet işleniyor... Hiçbir sonuç alınmadan senelerce genç dimağları yabancı kelimelerle dolduruyorlar... Yabancı dillere sarfedilen vakitler içinde onlara neler öğretebilirdik" diye bağırıyordu. Maarif nazırı da liselerden çıkan öğrenciler arasında yabancı dil bilenlerin sayılacak kadar az olduğunu itiraf etmişti. Ama ismini unuttuğum bu nazır millet meclisine verdiği bir açıklamada şöyle diyordu: "Okullarımızda Latince, İngilizce ve Almanca bir kitabı okuyabilecek kadar dil öğrenerek çıkan öğrenci sayısı o kadar azdır ki eğer yabancı dil öğreniminden başka türlü faydalar beklemeseydik bu öğrenimin bir cinayet işlemekte olduğunu kabul etmemiz gerekirdi." "Bu başka türlü faydalar"dan Maarif nazırı neyi kastediyordu?.. Kitap okuyamayan, konuşamayan, dilediğini anlamayan öğrenciler yabancı dil öğreniminden ne şekilde faydalanmış olabilirlerdi? Dil bilgisi okumaktan, bilmediğini öğrenmekten, görüş alanını genişletmekten, gerektiği zaman söz veya yazı ile derdini anlatmaktan başka ne işe yarayabilir? İşte sorunun en az kurcalanmış olmakla beraber bence en önemli olan yanı burasıdır.

⟶

Gerçi, yabancı dilin bir araç, bir anahtar olmaktan başka ve daha önemli bir rolü vardır: yabancı dil her şeyden önce bir zihin eğitimidir. Şöyle ki:

Yabancı dil ister istemez ana dilden çok farklı ve alışkanlıktan çok bir zihin çabası gerektiren bir yetidir. Ana dilimizi kullanmak yürümek veya yemek kadar tabii olduğu halde, yabancı dil bilincin ve aklın sürekli müdahalesine muhtaçtır. Yabancı dili düşünerek konuşuruz. Düşünerek konuşmaksa zihnin gelişmesinde başlı başına bir aşama sayılabilir. Yalnız ana dilini konuşan az çok kelamın esiridir. Çünkü o, düşünce ve kelimeler arasındaki ilişkiyi kontrol etmek ihtiyacını duymamıştır. Ana dili bilinçten çok bilinçaltının malıdır. Onu konuşurken kendimizi dinlemeyiz; ve sözün akışına kapılır gideriz. İkinci dil zihnin sürekli denetimi altındadır. Ancak ikinci bir dile başladıktan sonra kelamın nisbiliğini sezmeye, ifadenin amaca uygunluğundan şüphe etmeye başlarız. Yabancı dil bize doğru konuşmak kaygısını getirir. Konuşurken kendimizi dinlemeyi, kelimelerimizin aczini, cümlelerimizin sakatlığını, kelamın topalladığını görmeyi yabancı dil öğretir. Dilin estetiğine varmak, dile bir sanat eserine bakar gibi bakabilmek ancak yabancı dil eğitiminden sonra kabildir. Bu bakımdan olgun bir ana dili çoğu zaman yabancı dil bilgisi ile atbaşı beraber gider. Yabancı bir dil öğrenmeden ana dilinin inceliklerine hâkim olmuş hiçbir edip yok gibidir. Dikkat edilirse edebiyat tarihinin en parlak devirleri yabancı bir dilin en iyi öğrenildiği devirlerdir. Bütün Avrupa milletleri ana dillerinin bilincine Latinceyi iyice öğrendikten sonra varmışlardır. Her rönesansın yabancı bir dili vardır. Büyük düşünce adamları arasında dil aşamasından geçmemiş olan yoktur.

İkinci bir dil öğrenmek yeni bir düşünce sistemine yeni bir kavramlar âlemine girmektir. Onu öğrenmekle kafamıza sözlük ya da bir tercüman değil, yeni bir disiplin koymuş oluruz. Nasıl bir ağaca yapılan aşı onun bütün hücrelerine işler ve uzviyetini ikinci bir uzviyetle zenginleştirir ve meyvesine yeni bir renk ve lezzet verirse ikinci dil de dimağımızı tıpkı onun gibi yeni bir özsu ile doldurur hayal gücümüze, düşüncemize, tahlil ve terkiplerde yeni bir yön verir; bilincimizi yeni bir ışıkla aydınlatır. ■

(Sanat Üzerine Denemeler, Cem Yayınevi, 1974).

Çeviri edebiyatımız, çeviri yanlışları...

1

Çeviriler üstüne genel olarak ne düşünüyorsunuz?

2

Gözünüze, kulağınıza çarpan en aykırı çeviri yanlışı...

türkiye'de
çeviri edebiyatı
çevir
kazı,
yanmasın!

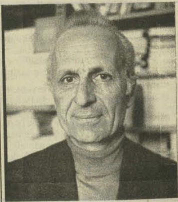

Vedat Günyol:
"Birkaç usta dışında, çevirmenler çırak durumunda"

1./ Türkiye'de çeviri, İstanbul ile Ankara'da odaklanıyor, öteden beri. Birkaç üstat dışında, çevirmenler çırak durumunda. Yabancı dili belki iyi biliyorlar ama Türkçe'ye egemen değiller. Bununla birlikte, Batı'da ün yapan yapıtların hemen dilimize aktarılması güzel bir olay. Bu bakımdan çevirmenlerin çabalarını övmek gerek.

2./a) Hasan Âli Yücel'in Cumhuriyet'te çıkan yazısında, Alain'in **"Propos"** yapıtından söz ederken, bu kitabı **"Hakkındalar"** diye tanıtıyor. "A Propos de" (hakkında) sözcüğünden yararlanarak büyük yanılgıya düşmüş. Oysa, "Propos", **"Söyleşiler"** demek.

b) Fuat Köprülü, bir yabancı dilden aktardığı bir çeviride, **"Moments Critiques"**, **"Ezmine-i Tenkidiye"** diye çevirmiş, oysa **"Kritik Anlar"** demek.

c) Bugün çok ün yapmış bir yazarımızın bir yanlışı var. Jean Genet'nin **"Pompe Funèbre"**'ini, **"Cenaze Pompaları"** diye çevirmiş, oysa **"Cenaze Alayı"** demek.

Hilmi Yavuz:
"Türkiye'de çeviri siyasasını Türk okur-yazarının yönsemeleri belirliyor"

1. Çeviri yazını olmayan bir ülke düşünülebilir mi? Herhalde sadece yerli yazını olan, öteki dillerden hiç çevirisi bulunmayan bir ülke bugün bizi olsa olsa yabanıl bir toplum olarak ilgilendirebilirdi. Bunun bir anlamı olmalı diye düşünüyorum. Türkiye'nin oldukça eskiye çıkan bir çeviri geçmişi var. Türkiye bu açıdan, sanırım uygar toplumlardan biri sayılmalı. Bir Türk okur-yazarı bugün Peru ya da Güney Afrika yazınının en dikkate değer ürünlerini Türkçe'de izleyebiliyor.

Söylemek bile fazla: Çeviri yazını toplumların entelektüel yeniden doğuşunda belirleyici bir ağırlık taşımıştır. Hilmi Ziya Ülken'in "Uyanış Devirlerinde Tercümenin Rolü" adlı yapıtını anmalı burada. Öte yandan, Hasan Âli Yücel'in 1940'larda klasikler diziyle başlattığı çeviri eyleminin, eksikliklerine ve yanlışlıklarına karşın birkaç kuşağın entelektüel eğitiminde ağırlıklı bir işlevi üstlendiğini biliyoruz.

Türkiye'de çeviri siyasasını Türk okur-yazarının yönsemeleri belirliyor. Özellikle de düşün ve bilim alanındaki çeviriler söz konusu olduğunda, böyle bu. Bugün bir yayınevinin Kant'ın "Salt Aklın Eleştirisi"'ni ya da Hegel'in "Tinin Fenemolojisi"'ni çevirtip yayınlamayı düşündüğünü sanmam. Buna karşılık, yayınevleri, örneğin Wittgenstein'ı ya da Roland Barthes'ı yayınlamaya daha yatkın görünüyor. Buna şaşmamak gerek, ancak şu da gözardı edilemiyor: Batı dillerinden birini bilmeyen Türk okur-yazarı, felsefe, bilim ve düşün alanlarında temel klasik yapıtları şimdilik (ve görünüşe göre daha uzun bir süre) Türkçe'de okuyabilmek olanağını bulamayacak gibi görünüyor.

2. Bu soru bence çok önemli. Türkiye'de yayınevlerinin çeviri alanında bir kurumlaşmaya doğru gittikleri söylenemiyor. Yayınevlerinin birçoğunun yayın kurulları ya da yayın danışmanları, ne yazık ki yok!.. Dolayısıyla, yabancı dil bilmeyen Türk okur-yazarı, hangi çevirinin iyi, hangisinin kötü olduğu konusunda, her zamankinden daha çok uyarılma gereksemesiyle karşı karşıya. Bugün, bırakınız profesyonel çevirmenleri, kendi alanlarında uzman diye bilinen kişilerin bile (aralarında üniversite profesörleri ve doçentleri bile var!) inanılmaz dil ve bilgi yanlışlarıyla tıka basa yüklü çevirileri dolaşıyor piyasada. Örnekleri ortada: Dileyen, Prof. Dr. Günsel Koptagel - İlal'ın Freud çevirisini; Doç. Dr. Afşar Timuçin'in Lucien Goldmann çevirilerini; Doç. Dr. Ünsal Oskay'ın, Valter Benjamin çevirilerini inceleyebilir.

Ama iyi çevirmenlerin de hakkını vermeliyiz burada. Mina Urgan'ı, Murat Belge'yi, Kâmuran Şipal'i özellikle belirtmeliyim. Hür Yumer'in Yourcenar'dan çevirdiği "Doğu Öyküleri", gerçek bir çeviri baş yapıtıdır. Fatih Özgüven'in Borges'ten çevirdiği "Yolları Çatallanan Bahçe" de öyle. Bugün bu iki genç çevirmenin çeviri yapıtlarını güvenle okuyabilirsiniz.

Hasan Âli Yücel dönemi çevirmenleri doğrusu, bugünkülerin çoğundan çok daha işinin ehli insanlardı. Kimse, Nahit Sırrı Örik'in, dili ağdalı kullanıyor olması dışında, Fransızca ya da Türkçe bilmediğini söyleyemez. Mehmet Karasan'ın Descartes çevirilerini nasıl unuturuz? Ya da Nusret Hızır'ın Nietzsche ve Erasmus çevirilerini?.. Ataç, büyük bir çevirmendir, Rasih Güran da öyle... Şerif Hulusi ve Hasan Âli Ediz, başlı başına birer çeviri okuludurlar. Behçet Necatigil'i, Sabahattin Eyüboğlu'nu ve Azra Erhat'ı da saygıyla anmalıyız burada.

Can Yücel:
"Ulusalımız evrensele çeviri ayaklarıyla oturacaktır"

1. Şu anda toplumumuzu tüketen "tüketim toplumu" özentisi içinde, çeviri edebiyatı da lüks ithalat kalemlerinden biri gözüyle görülüyor. Charles Jourdan yeni bir koku çıkardı, ertesi gün o koku apış aramıza sürülecek ki, şan olsun! Oysa çeviri edebiyatı eskisiyle, yenisiyle, klasiğiyle, moderniyle öz edebiyatımız için, iç denizlerimiz için açılacağımız açık denizdir. Sade bir bilgi-görgü, bir öğrenim kaynağı değil, örgensel bir bütünün belki de yarıdan büyük bir parçasıdır. Ulusalımız evrensele, çeviri ayaklarıyla oturacaktır. Bu iletişimin alabildiğine uzamış olduğu çağdaş dünyada değil sade, Latin edebiyatı için de, klasik Arap edebiyatı için de, Rus edebiyatı için de, hep böyle olmuştur. Alacaksın ki, verebilesin. O yüzdendir ki, çevirinin niteliği üzerinde tir tir titremek gerekir. Kötü çeviri, yanlış bir ilaç ya da doğru bir ilacın yanlış kullanılması kadar tehlikelidir. Nitelik üzerinde duruşumun bir nedeni, (zaten ortada olan çeviri sefaleti bir yana) şu gözleme dayanmaktadır: Türkiye'de 40'lardan başlayarak diyebiliriz, son elli sene içinde dünya edebiyatının dişe dokunurlarından çevirmedik eser kalmamış gibidir. Yine de, bütün bu kodaman eserlerin edebiyatımıza salınışına rağmen, bu güçlü etkilerin getirmesi gereken değişiklikler görülmemektedir. Örneğin yüzyıl başında, Dostoyevski, Fransızca'ya çevrildiğinde, Fransız edebiyatı allak bullak olmuştur. Bizde çeviriler, asıllarının değil, çevirilerinin niteliksizlikleri yüzünden, ancak kestane fişekleri yaratabilmektedir. Kafka modası, Sartre modası gibi. Çeviri, olanca dikkati gerektiren, olanca bilgiyi, seferberliği isteyen bir uzmanlık işidir. Bizde her çevirmenden, her tarz eserin çevirisi istenir. Oysa, burada uzmanlaşma söz konusu olmalıdır. Sözgelimi bizde, Shakespeare çevirmenleri, Balzac çevirmenleri, Tolstoy çevirmenleri olmalıdır. Yoksa, aslındaki üslubu ve tını kaybolmaya mahkûmdur.

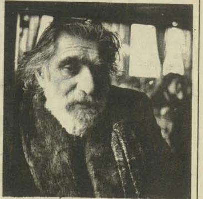

2. Bir kez daha söylemiştim, ama tekrarında bir sakınca yok. Bunu İlhan Berk'i kızdırmak için değil, bence aykırı çeviri yanlışlığına lezzetli bir örnek oluşturduğu için örnek veriyorum. Yanlış hatırlamıyorsan Bedrettin Tuncel'in "Tercüme" dergisini yönettiği sıralarda, ki 50'lerde, İlhan Berk'in Apollinaire'in "Zone" şiirinden bir çevirisi çıkmıştır. Şiirin ortalarına doğru, bir mısra vardır. Aslı: **"Il n'aime que la pompe de l'église"**'dir. Şairimiz bunu, **"Kilisenin pompasından başka bir şey sevmezdi"** diye çevirmiş. Buradaki **"la pompe"**, **"şaşaa"** demek, **"görkem"** demektir. ■